

Purim 5782: The Hallel and Centrality of the Megillah

ויקרא פרשת צו פרק ז

(יב) אם על תּוֹדָה יִקְרְבוּנָהּ וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חֲלוֹת מִצּוֹת בְּלוּלֹת בְּשֶׁמֶן וְרִקִּיקֵי מִצּוֹת מְשֻׁחִים בְּשֶׁמֶן וְסֹלֶת מְרֻבָּקֶת חֲלוֹת בְּלוּלֹת בְּשֶׁמֶן: (יג) עַל חֲלוֹת לֶחֶם חֲמֵץ יִקְרִיב קֶרֶבְנוּ עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמִיּוֹ:

העמק דבר שם

(יג) על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו – משמעות המקרא דתכלית הקרבן הוא חלות לחם חמץ. ומשום זה מפרש עוד המקרא על זבח תורת שלמיו – מש"ה לחם חמץ הוא עיקר משום שהוא זבח תודת שלמיו. והענין דתכלית תודה שבא על הנס הוא כדי לספר חסדי ה' שגמל עליו. ומטעם זה ריבה הכתוב בלחם ומיעט בזמן אכילת תודה מכל שלמים, היינו כדי שיהי' מרבה ריעים לסעודה אחת ביום הקרבה ויהי' ספור הנס לפני רוב אנשים,

הרחב דבר שם

(א) והיינו דכתיב בהלל, לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא נדרי לה' אשלם נגדה נא לכל עמו בחצרות בית ה' בתוכי ירושלים, ויש להבין המאמר שישלם נדרו נגד כל עמו ומה זה שבח, והרי ה' דורש מן האדם שיהי הצנע לכת עם אלהיו, ותו קשה מה שמסיים בתוכי ירושלים, והרי בחצרות בית ה' הוא בירושלים, ואחר שהחל במקומות הגבוהים האיך סיים בכלל ירושלים, אלא תרי מילי קאמר, לך אזבח זבח תודה הוא הקרבן, ובשם ה' אקרא הוא קול תודה לה' צבאות על הנס, וביאר על הבאת הקרבן נדרי לה' אשלם, ועל הודות בשם ה' אמר נגדה נא לכל עמו, דברוב עם שיאכלו עמו את התודה יספר עוז ההשגחה עליו לטובה,

מסכת מגילה דף י"ד.

אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה - ממיתה לחיים לא כל שכן? - אי הכי הלל נמי נימא! - לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ. - יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ, היכי אמרינן שירה? - כדתניא: עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה. משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה. רב נחמן אמר: קרייתא זו הלילא, רבא אמר: בשלמא התם הללו עבדי ה' - ולא עבדי פרעה, אלא הכא - הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש? אכתי עבדי אחשורוש אנן.

בית הבחירה (מאירי) מסכת מגילה שם

דבר ידוע הוא שאין אומרי' הלל בפורים אבל טעם מניעתו נחלקו עליו בגמ' והוא שאחד מהם אמר שקריאתה זו היא הלולא. ונראה לי לטעם זה שאם היה במקום שאין לו מגלה שקורא את ההלל שהרי לא נמנעה קריאתו אלא מפני שקריאת המגלה במקומו. ומ"מ טעם אחר נאמר בה בגמרא והוא מפני שעדיין עבדי אחשורוש היו ולא יצאו מעבדות לחירות ואין לשון עבדי יי' נופל אלא בנס שאפשר לומר בו עבדי יי' לבד כגון נס של מצרים עבדי יי' ולא עבדי פרעה אבל בזו עדיין עבדי אחשורוש היו ולטעם זה אף מי שאין בידו מגלה אינו קורא את ההלל. וראשון נראה יותב ומ"מ מה שאמרו עד שלא נכנסו לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה משנכנסו לארץ נפסלו כל הארצות מלומר שירה דוקא בעוד שהארץ בקיומה אבל מאחר שגלו חזרו להתירן הראשון:

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה ג:

ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל.

ברכי יוסף אורח חיים סימן תרצג ס"ק ד

הרב המאירי בפסקיו ריש דף ט"ו, כתב, דלטעם קריאתה זו הלילה, אם אין לו מגילה יאמר הלל, ולטעם אכתי עבדי אחשורוש, אף שאין לו מגילה לא יאמר הלל, וראשון נראה יותר. עכ"ד. ומסתמות דברי הפוסקים משמע דאין בו הלל לעולם, וטעמא, דרבא הוא דאמר אכתי עבדי וכו', ולטעם זה לעולם אין לאומרו, והלכה כרבא, דהוא בתרא,

ומה גם לפי גירסת הרי"ף (ד א) והרא"ש והר"ן דגריסי מתקיף לה רבא וכו', דקאמר לה בדרך אתקפא, ולא אתיבו עליה, ודאי הלכתא כוותיה

שערי תשובה סימן תרצג ס"ק ג

וכת' בר"י בשם המאירי דלהך טעמא דאמרי בש"ס משום דקריאתה זו הילולא אם אין לו מגילה לקרות בה יאמר הלל כו' והבר"י כת' כיון דרבא אמר טעמא משום דאכתי עבדי אחשורוש אנן כו' לא יאמר הלל כלל והלכה כרבא דהוא בתרא וגם לגירסת הרי"ף הרא"ש והר"ן מתקיף לה רבא כו' משמע דהלכתא כוותיה דהא לא אותיבו עליה ולכן סתמו הפוסקים ומשמע דלעולם לא יאמר הלל ע"ש אך במח"ב הביא דבה"ג ורמב"ם כתבו ג"כ הטעם דקריאתה זו הילולא וכדמשמע מהמאירי ויהיב טעמא משום דמיסתבר להו טעמא דר"נ כו' עיין שם ולפ"ז חזר הד"ן דמי שאין לו מגילה יאמר הלל אך לענ"ד דעיקר כוונת הש"ס על עיקר התקנה אבל אחרי שלא נתקן הלל בפורים משום דקריאתה כו' ממילא שאין מקום לקרות הלל מה שלא תיקנוהו חז"ל לאומרה היום. ולענ"ד דאעפ"כ כשאין לו מגילה לקרות יש לו לקרות הלל בלא ברכה שלפניו ושלאחריו כקורא בתהלים ושפיר דמי. ואף אם יש לו חומש שקורא בו מגילה לעצמו מכל מקום הרוצה לקרות גם הלל בלא ברכה לא הפסיד דאפשר דעדיף אמירת הלל שלא נתקן שיהיה בכשרות קצת כס"ת משא"כ קריאת המגילה שעיקר תקנתה להיות כתובה כתיקנה ולכן יוצא ידי שניהם:

משנה ברורה סימן תרצ ס"ק נב

כשיאמר בלילה ההוא נדדה יגביה הקול כי שם מתחיל הנס.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים תרצ"ז

הגה: יש שכתבו שנוהגין לומר ד' פסוקים של גאולה בקול רם, דהיינו: איש יהודי וגו', ומרדכי יצא וגו', ליהודים היתה אורה וגו', כי מרדכי היהודי וגו'; וכן נוהגין במדינות אלו (הגהות מיימוני פ"ח וכל בו ואבודרהם); והחזן חוזר וקורא אותן. עוד כתבו שנהגו התינוקות לצור צורת המן על עצים ואבנים, או לכתוב שם המן עליהן, ולהכותן זה על זה כדי שימחה שמו על דרך: מחה תמחה את זכר עמלק (דברים כה, יט) ושם רשעים ירקב (משלי י, ז) ומזה נשתרבו המנהג שמכים המן כשקורים המגילה בבהכ"נ (אבודרהם); ואין לבטל שום מנהג או ללעוג עליו, כי לא לחנם הוקבעו. (ב"י בשם א"ח).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצב:א

הקורא את המגילה מברך לפניו ג' ברכות: על מקרא מגילה, ושעשה נסים, ושהחיינו; וביום אינו חוזר ומברך: שהחיינו;

הגה: ו"א דאף ביום מברך: שהחיינו (טור בשם ר"ת והרא"ש והמגיד), וכן נוהגין בכל מדינות אלו;

מגן אברהם שם ס"ק א

ושהחיינו. ויכוין בברכת שהחיינו ג"כ על משלוח מנות וסעודת פורים שהם ג"כ מצות [של"ה] ונ"ל דיכוין זה בברכת שהחיינו דיום כי זמנם ביום, ונ"ל דמי שאין לו מגילה לא יברך שהחיינו על משלוח מנות וסעודה דזהו דבר הנהוג בכל יום ובכל שבת וי"ט דהא לא תקנו כלל ברכה עליהם:

מור וקציעה שם

[שעב ב] בטור. ושהחיינו. כתב במג"א [ס"ק א] ז"ל, ונ"ל דמי שאין לו מגילה לא יברך שהחיינו על משלוח מנות וסעודה, דזהו דבר הנהוג בכל יום. עכ"ד. ולא ידעתי מה בכך שהוא דבר נהוג והלא בלאו מצות שילוח מנות וסעודה, ראוי לברך זמן על היום, ואף שהוא מדברי קבלה, צריך חזוק כשל תורה ויותר, ביחוד מפני תקפו של נס שהיה בו. וכוין דמזמן לזמן קאתי הרי הוא לענין זה ככל מועדי ה' שמברכין עליהם זמן. וזמן לא בעי כוס, דהילכתא אומרו אפילו בשוק. ויוהכ"פ שאין בו אכילה ושתייה, אלא שביתה ומנוחה, אעפ"כ מברכין אותו. הילכך נראה, דאדרבה שפיר הוא למסמך זמן אכוס דסעודה למאן דלית ליה מגילה למיפק בה י"ח.

ברכי יוסף אורח חיים סימן תרצב

ושעשה נסים ושהחיינו וכו'. אם אין לו מגילה יברך שהחיינו, אך לא יברך ברכת שעשה נסים וברכת הרב את ריבנו. הרב החסיד מהר"ר יעקב מולכו בתשובותיו כ"י סי' ע"חא. אבל האחרונים כתבו דגם שהחיינו לא יברך.

תוספות מסכת מגילה דף ד עמוד א

חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום - אומר ר"י דאף על גב דמברך זמן בלילה חוזר ומברך אותו ביום דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא וקרא נמי משמע כן דכתיב "ולילה ולא דומיה לי" כלומר אף על גב שקורא ביום חייב לקרות בלילה. והעיקר הוי ביממא כיון שהזכירו הכתוב תחילה וגם עיקר הסעודה ביממא הוא כדאמר לקמן (דף ז): דאם אכלה בלילה לא יצא י"ח והכי נמי משמע מדכתיב נזכרים ונעשים ואיתקש זכירה לעשייה מה עיקר עשייה ביממא אף זכירה כן.

שולחן ערוך אורח חיים תרצה:ב

חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי

משנה ברורה שם ס"ק ד

(ד) בין ארור המן - שזה מפלה ראשונה שניטל נקמה רבה ממנו ועוד טובה יתרה מזה גדולת מרדכי שבירכו הקב"ה שעלה למעלה ראש. והנה קודם שנשתכר נתן בודאי תודה להש"י על שתי הטובות וע"כ אחז"ל שלא יפסיק מלתן שבח ע"ז בשמחה עד שיבוא לידי כך שלא יבחין עוד מה בין טובה זו לזו.